

BOSNA I HERCEGOVINA

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice
Ministry for human rights and refugees

***DOPUNSKO OBRAZOVANJE DJECE U
ISELJENIŠTVU***

Sarajevo, maj 2008. godine

DOPUNSKO OBRAZOVANJE DJECE U ISELJENIŠTVU

Izdavač: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Za izdavača: dr. Safet Halilović

Priredio: Sektor za iseljeništvo
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

Sarajevo, maj 2008. godine

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Stanje u oblasti dopunskog obrazovanja djece u iseljeništvu	5
3. Pretpostavke za kvalitetnije organiziranje nastave na maternjem jeziku	6
4. Pregled stanja u oblasti dopunskog obrazovanja po državama	8
4.1. SR Njemačka	8
4.2. Velika Britanija	20
4.3. Švedska	24
4.4. Holandija	28
4.5. Švicarska	30
4.6. Australija	33
4.7. SAD	37
4.8. Kanada	38
4.9. Austrija	40
4.10. Italija	44
4.11. Danska	44
4.12. Norveška	45
5. Zaključak	46

1. UVOD

Ova publikacija predstavlja pregled općeg stanja i organiziranosti dopunske nastave za bosanskohercegovačku djecu u inozemstvu i namjera nam je probuditi svijest o značaju učenja i njegovanja nastave na maternjem jeziku. U publikaciji je obrađeno 12 država u kojima boravi veći broj bosanskohercegovačkih iseljenika.

Iscrpno tretiranje problematike učenja i njegovanja maternjeg jezika kod bosanskohercegovačke djece u inozemstvu zahtijevalo bi uzimanje u obzir mnoštva faktora koji posredno ili neposredno pospješuju ili ometaju ovaj proces. Stoga, u ovoj publikaciji, kroz prikaz stanja u oblasti dopuskog obrazovanja djece u iseljenuštvu, u prvom redu nastojimo ukazati na kompleksnost ove problematike i dati preporuke koje bi u budućnosti mogle doprinijeti efikasnom tretiranju ovog problema.

Želimo podsjetiti da je obrazovanje u Bosni i Hercegovini u izravnoj nadležnosti kantona u Federaciji i u nadležnosti Republike Srpske. Na državnoj razini, koordinirajuću ulogu u obrazovanju ima Ministarstvo civilnih poslova. Ovako ustavno pozicionirano obrazovanje, u dobroj mjeri utiče i na organiziranost dopunske nastave na maternjem jeziku za djecu u inozemstvu.

U jeziku se na izvrstan način ispoljava duhovno biće čovjeka. Istovremeno, poznavanje jezika oslobađa čovjeka iz izolacije, otklanjajući granice između njega i svijeta kojeg osjeća „stranim“. Proces učenja jezika mnogo je složeniji kod djece migranata, odnosno djece koja odrastaju dvojezično. Poznavanje jezika sredine u kojoj djeca borave nameće se kao uslov uspješne integracije, dok se učenje maternjeg jezika u ovom slučaju stavlja u pozadinu. Uz to, uspjeh u učenju maternjeg jezika uveliko ovisi od ekonomske, kulturne i socijalne situiranosti i volje roditelja, ali i mogućnosti koje država domaćin i država porijekla mogu ponuditi u ovom procesu.

Mnogi Bosanci i Hercegovci, koji već godinama žive u iseljenuštvu, namjeravaju trajno ostati u sadašnjim sredinama, postajući građanima drugih država sa svim pravima i obavezama. U svakodnevnicu oni, zapravo, i čine tamošnje društvo koje je postalo realnost sve više prisutnih kulturnih različitosti na ravni globalizacije. Uspješna integracija bosanskohercegovačke djece u njihove socijalne sredine može biti realizirana samo kada im bude omogućen nesmetan kognitivni i komunikativni razvoj, što svakako podrazumijeva i adekvatan pristup pitanjima maternjeg jezika, porijekla i tradicije, posebno u pogledu izgradnje samouvjerenja i vlastitog identiteta. Upravo radi pospješivanja procesa integracije i sprečavanja asimilacije, usvojena je Konvencija UNESCO-a o različitosti kultura. Konvenciju je do kraja 2006. godine ratificirala Evropska zajednica zajedno sa još 35 država, a stupila je na snagu 18. marta 2007. godine. Ovom Konvencijom utvrđena su zajednička pravila, principi i okvirni uvjeti za provedbu kulturne politike u korist različitosti kultura.

2. STANJE U OBLASTI DOPUNSKOG OBRAZOVANJA DJECE U ISELJENIŠTVU

Prema zvaničnim podacima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, izvan Bosne i Hercegovine živi oko **1.350.000 građana bosanskohercegovačkog porijekla**. Procjenjuje se da jednu **tećinu od ovog broja čine djeca i mladi** starosne dobi do 19 godina, odnosno školskog uzrasta, koji su uključeni u redovno školovanje država domaćina. Upravo ovaj uzrast je, kroz procese integracije, posebno izložen asimilaciji u stranim sredinama. Većina djece u iseljeništvu lakše komunicira jezikom države prijema, dok veliki broj djece uopće ne poznaje maternji jezik. Ovi procesi su posebno izraženi u skandinavskim i prekookeanskim zemljama. Važnu ulogu u borbi protiv asimilacije ima kvalitetnije organiziranje dopunske nastave djece u iseljeništvu na maternjem jeziku, a prije svega organiziranje kvalitetne nastave maternjeg jezika u okviru ovih škola.

Dopunska nastava djece u iseljeništvu nije organizirana u svim državama sa većim brojem bosanskohercegovačkih građana. Dopunske škole često su organizirane u okviru udruženja i klubova bosanskohercegovačke dijaspare, pri vjerskim zajednicama, dok je u nekim državama učenje maternjeg jezika omogućeno u redovnim školama država domaćina, kao zakonska obaveza prema strancima ili kao mogućnost i izbor učenika da umjesto učenja jednog stranog jezika uče maternji jezik.

Uključivanje bosanskohercegovačkih institucija i diplomatskih predstavništava BiH u inozemstvu u organiziranje i rad dopunskih škola u početku osnivanja je bilo značajnije. Međutim, vremenom se taj odnos promijenio, tako da je uključivanje diplomatsko-konzularnih predstavištava u kvalitetnije rješavanje ovog pitanja različito i u većini država nedovoljno. Postojanje i rad dopunskih škola sve više zavise od aktivnosti udruženja i klubova bosanskohercegovačkih građana u inozemstvu i velikim je dijelom prepušteno ovim organizacijama da kroz različite projekte saradnje sa nadležnim institucijama države domaćina obezbjeđuju sredstva, prostor i kadar potreban za izvođenje nastave. Rad nastavnog kadra u ovim školama je uglavnom na volonterskoj osnovi, tako da nastavni kadar osim što za taj rad nije plaćen, nema ni priznata prava po osnovu rada u tim školama. To je vremenom dovelo do **osipanja profesionalnog nastavnog kadra** i postupnog i **stalnog opadanja broja učenika u ovim školama**.

Procjenjuje se da je ukupno oko 4.490 djece bosanskohercegovačkog porijekla obuhvaćeno dopunskim obrazovanjem u inozemstvu.

3. PRETPOSTAVKE ZA KVALITETNIJE ORGANIZIRANJE NASTAVE NA MATERNJEM JEZIKU

U okviru reforme osnovnog i srednjeg obrazovanja, koja se provodi u Bosni i Hercegovini, u prethodnom periodu napravljeni su određeni pomaci u osiguravanju uslova za kvalitetno rješavanje pitanja dopunskog obrazovanja.

Zakonom o ministarstvima i drugim tijelima,¹ **pitanje obrazovanja dijelom je preneseno na državni nivo.** Prema ovom zakonu, Ministarstvo civilnih poslova BiH je nadležno za obavljanje poslova koji se odnose na utvrđivanje osnovnih principa i koordiniranje aktivnosti u oblasti obrazovanja. Tek sa prenosom ove nadležnosti na državni nivo stvorene su pretpostavke za kvalitetnije rješavanje ovog pitanja uz odgovarajuće uključivanje državnih institucija i zaključivanje bilateralnih sporazuma o ovom pitanju, s obzirom na činjenicu da samo državno ministarstvo može biti subjekt u međunarodno-pravnim odnosima i zaključivati bilateralne sporazume sa drugim državama.

Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju

Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH,² u članu 33 utvrđeno je da će: „*S ciljem organizovanja dopunske nastave iz grupe tzv. 'nacionalnih predmeta' za učenike osnovnih i srednjih škola – državljane BiH u inozemstvu, nadležna ministarstva BiH inicirati potpisivanje posebnih sporazuma sa svim državama u kojima za BiH postoji takav interes. Finansijska sredstva za troškove nastavnog osoblja, ukoliko iz domaćih propisa ne proizlazi da padaju na teret zemalja prijema, planiraće se u budžetu institucija BiH.*“

Nastavni plan i program za predmete dopunske nastave, na osnovu zajedničkih jezgri iz člana 42 ovog zakona, utvrđuje posebna komisija koju imenuje Vijeće ministara, u saradnji sa Agencijom za nastavne planove i programe.“

Nastavni plan i programa za dopunsku nastavu u inozemstvu

U skladu sa članom 33 stav 3 Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju, Vijeće ministara BiH je na prijedlog Ministarstva civilnih poslova BiH imenovalo Komisiju za izradu nastavnog plana i programa za predmete dopunske nastave u osnovnoj i srednjoj školi.

Komisija je izradila Nastavni plan i program za predmete dopunske nastave djece državljana BiH u inozemstvu, koji je odobrilo i štampalo Ministarstvo civilnih poslova BiH (juni, 2005. godine). Ovaj program je u elektronskoj verziji proslijeđen diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH, institucijama u BiH, organizacijama iseljenih bosanskohercegovačkih građana i postavljen na web stranu Vijeća ministara. Ovim je završen prvi dio obaveza koje proizlaze iz Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH.

¹ Službeni glasnik BiH br. 5/03 od 07.03.2003. godine

² Službeni glasnik BiH, br. 18/03 od 01.07.2003. godine

Izrada udžbenika za dopunsku nastavu u skladu sa državnim nastavnim planom i programom

U toku je izrada udžbenika u skladu sa državnim nastavnim planom, te se očekuju da budu završeni za školsku 2008/2009. godinu.

Bilateralni sporazumi

Bosna i Hercegovina je sklopila više okvirnih bilateralnih sporazuma o kulturnoj, obrazovnoj i naučnoj saradnji. Međutim, samo sa SR Njemačkom je zaključen Sporazum o saradnji u oblasti kulture, obrazovanja i nauke sa Prilogom uz Sporazum kojim su uređeni osnovni principi organizacije škola na maternjem jeziku.³ Iako se radi o jedinom sporazumu ove vrste koji je Bosna i Hercegovina zaključila, veoma je značajan, jer u SR Njemačkoj živi oko 160.000 građana bosanskohercegovačkog porijekla. Također, važno je da nadležne institucije BiH, u skladu sa Okvirnim zakonom, nastave proces zaključivanja bilateralnih sporazuma, kako bi se ovo pitanje rješavalo uz pomoć i saradnju nadležnih organa država domaćina.

Finansijska sredstva, koja je potrebno obezbijediti u državnom budžetu, ne predstavljaju neku veliku sumu u odnosu na značaj ovog pitanja i činjenicu da većina država sa većim brojem bosanskohercegovačkih građana na neki način pomaže organiziranje dopunskih škola (finansijski ili kroz obezbjeđivanje prostora). Također, važno je napomenuti da je veliki broj nastavnika porijeklom iz Bosne i Hercegovine nostrificirao svoje učiteljske, nastavničke i druge diplome, tako da, osim bosanskohercegovačkih, mogu raditi i u institucijama obrazovanja država domaćina kao i da, uz reguliranje prava iz radno-pravnog odnosa sa institucijama BiH, mogu biti kadar sa kojim se može organizirati izvođenje nastave u dopunskim školama.

Ministarstvo civilnih poslova BiH je, sa namjerom sistemskog rješavanja dopunskog obrazovanja djece u iseljeništvu putem Vijeća ministara Bosne i Hercegovine pokrenulo aktivnosti na rješavanju ovog pitanja. Samo na ovaj način i uz obezbjeđivanje potrebnih budžetskih sredstava, obavezno uključivanje nadležnih institucija BiH i diplomatsko-konzularnih predstavništava BiH u inozemstvu u organiziranje dopunskih škola, kao i angažiranje isključivo profesionalnog nastavnog kadra, ovo pitanje može biti kvalitetno riješeno.

³ «Službeni glasnik BiH» br.11 od 08.12.2005. godine

4. PREGLED STANJA U OBLASTI DOPUNSKOG OBRAZOVANJA PO DRŽAVAMA

4.1. Savezna Republika Njemačka

Organiziranje nastave maternjeg jezika u SR Njemačkoj je u nadležnosti pokrajinskih vlada. Prema podacima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH,⁴ **broj djece bosanskohercegovačkog porijekla u SR Njemačkoj iznosi oko 21.134** (starosna dob do 16 godina).

Međutim, broj učenika obuhvaćenih dopunskim obrazovanjem znatno je manji i ne može se tačno utvrditi zbog toga što neke škole više ne postoje, ali i zbog činjenice da se podaci o broju učenika kojima raspolaže Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH odnose na različite vremenske periode. Prema podacima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, u SR Njemačkoj je 2006. godine bilo registrirano svega **1.309 polaznika dopunske nastave**.⁵

Grupe za dopunsku nastavu na maternjem jeziku se određuju ako su uslovi organizacije ispunjeni, što podrazumijeva sljedeće:

- dovoljan broj učenika za nastavu, s tim što se djeca različitih godišta i škola mogu spojiti u jednu grupu,
- kvalificiran nastavni kadar,
- nastava treba biti dozvoljena od nadležnog ministarstva Savezne pokrajine (Ministarstva za prosvjetu),
- da bi se organizirala nastava na maternjem jeziku potrebno je da se formira grupa koja u nekim savezним pokrajinama treba brojati najmanje 8, a u drugim najmanje 12 učenika.

Dopunska nastava se u 2002/2003. godini nije održala u savezним pokrajinama Thüringen, Sachsen, Sachsen-Anhalt, Brandenburg, Saarland, Bremen, Mecklenburg-Vorpommern i Schleswig-Holstein zbog toga što navedeni uslovi nisu bili ispunjeni.

Uz to, rad dopunskih škola se od 2004. godine ne finansira više iz budžeta većine savezних pokrajina, što predstavlja dodatni problem za organiziranje dopunske nastave.

Od 1993. godine kontinuirano radi **Bosanska dopunska škola u Berlinu** koja je organizirana na osnovu saglasnosti Ambasade R BiH u SR Njemačkoj od 21. 12. 1993. godine. Adresa škole je „Bosanska dopunska škola u Berlinu“, Adalbertstr. 94, 10999 Berlin. Nastavu izvodi stručan nastavni kadar na volonterskoj osnovi. Koordinator škole sa Ambasadom BiH u Berlinu za školsku 2004/2005. godinu bila je Azra Tatarević, nastavnica bosanskog jezika. Nastava se izvodila na 17 različitih lokacija u objektima Senatske uprave za obrazovanje, omladinu i sport Savezne pokrajine Berlin.

⁴ Podaci Ambasade BiH u Berlinu (Dopis br.08/3-32-07-2-9900/07) od 30. 06. 2007. godine

⁵ Podaci Ambasade BiH u Berlinu (Dopis br. 119-3-2462-1/2006) od 13. 09. 2006. godine

U školskoj 2006/2007. godini upisano je **105 učenika**. Bosanska dopunska škola je za izvođenje nastave koristila učionice u njemačkim školama bez materijalne nadoknade. Nastava se izvodila u šest njemačkih škola u Berlinu i to od ponedjeljka do petka od 15:00 do 17:00 sati. **Školske 2006/2007. godine** formirano je ukupno deset odjeljenja, a nastavu je izvodilo sedam nastavnika.

Fotografije Bosanske škole u Berlinu: Učenici i nastavnici

U julu 2006. godine počela je raditi **Mala bosanska škola u Frankfurtu**. Škola je radila do 2007. godine. Ovu školu pohađalo je **59 djece školskog uzrasta** (od 6 do 15 godina) i dvoje djece predškolskog uzrasta. Profesionalni nastavni kadar koji je angažiran za rad u Maloj bosanskoj školi radio je na volonterskoj osnovi. Rukovodilac projekta je mr. Amira Bieber, pedagog. Mala Bosanska škola predstavlja integracioni projekat baziran na višjejezičnom obrazovanju djece migranata iz Bosne i Hercegovine. Program ove škole koncipiran je namjenski, kao dopunsko obrazovanje djece i omladine koja odrastaju dvojezično, čime podstiče istovremeno učenje i njemačkog i maternjeg jezika. Nastava se održavala subotom od 10:00 do 14:00 sati, a izvođena je prema Nastavnom planu i programu za predmete dopunske nastave u osnovnoj i srednjoj školi za djecu u inozemstvu. Uz to, dopunska nastava je dopunjena individualnim radom sa učenicima. Problemi sa kojima se susreće ova škola odnose se, u prvom redu, na nepostojanje adekvatnih prostorija za održavanje nastave i nemogućnost finansiranja rada nastavnog osoblja. U dopisu koji je mr. Amira Bieber, voditeljica projekta, uputila Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH 11.02. 2008. godine, ukazuje se na navedenu problematiku u pogledu organiziranja nastave i apeluje na uključivanje diplomatsko-konzularnih predstavništava i nadležnih ministarstava radi prevazilaženja navednih poteškoća i omogućavanja izvođenja nastave u 2008/2009. godini.

Fotografije iz Male bosanske škole

Fotografije učenika Male bosanske škole na Paradi kultura u Frankfurtu
2006. godine

Osoblje angažovano u radu Male bosanske škole:

Mr. Amira Bieber, pedagog
Rukovodilac projekta

Nastavnica Fata Softić
Docent za bosanski jezik i literarnu sekciju

Jovan Zdjelar
dipl. socijalni radnik

Dr. Benjamin Bieber
sociolog

Saša Jovičević
grafički dizajner

Denis Džafić, student fizike, docent za matematiku i fiziku (bez fotografije)

Pregled dopunskih škola po pokrajinama SR Njemačke⁶

Pokrajina:

Broj učenika:

Baden- Württemberg

„Waldbachschule“ - Offenburg	14 učenika
„Grimmelshausenschule“ - Renchem	13 učenika
„Konrad-Duden-Schule“ – Mannheim	39 učenika
„Schwabschule – Stuttgart	91 učenik
Dopunska škola pri Udruženju bh građana	nema podataka
„Ljiljani“, Mannheim	

Ukupno:

157 učenika

U 2004/2005. godini u ovoj pokrajini je osnovnu školu pohađalo 2.812 učenika bosanskohercegovačkog porijekla. Od ovog broja, samo su 204 učenika pohađala

⁶ Podaci Ministarstva vanjskih poslova BiH od 30. 04. 2005. godine

dopunsku nastavu iz maternjeg jezika, koju je organizirao Generalni konzulat BiH u Štutgartu.

Prema posljednjim podacima dobivenim posredstvom Ministarstva vanjskih poslova od Generalnog konzulata BiH u Štutgartu,⁷ u pokrajini Baden-Württemberg je 2006. godine djelovalo ukupno šest dopunskih škola i to:

- Dopunska škola pri Udruženju bosankohercegovačkih građana „Ljiljani“
7027 Mannheim
Tel: ++49 621 862 0772
Nastavnica: Fata Softić
- Dopunska škola koja se održava u prostorijama
njemačke škole „Waldbachschule“, Offenburg
Tel: ++49 781 936 0164
Nastavnica: Sabina Mešić
- Dopunska škola koja se održava u prostorijama
njemačke škole „Grimmelshausenschule“ u mjestu Renchen
Tel: ++49 781 936 0164
Nastavnica: Sabina Mešić
- Dopunska škola koja se održava u prostorijama
njemačke škole „Grund- und Hauptschule“ u mjestu Achern
Tel: ++49 781 936 0164
Nastavnica: Sabina Mešić
- Dopunska škola koja se održava u prostorijama
njemačke škole „Adalbert-Stifter – Schule“ u mjestu Ulm,
Tel: ++49 731 6020 594
Nastavnik: Jasmin Čaušević

Za jurisdikciono područje koje pokriva GK BiH u Štutgartu za pohađanje dopunske nastave u **2006/2007. godini bilo je prijavljeno oko 200 djece.**

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 3.675.

Bayern/Bavarska:

Ukupno 468 učenika pohađali su osnovnu školu u Bavarskoj u 2004/2005. godini. Dopunska nastava organizirana je u 21 školi za **96 učenika.** Vlada Savezne pokrajine Bavarske je 14. 09. 2004. godine odlučila ukinuti finansiranje dopunske nastave.

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 4.197.

⁷ Akt br: 304-2-42-1421/2006 od 22. 09. 2006. godine

Brandenburg

U školskoj 2004/2005. godini, 143 učenika pohađala su redovnu nastavu u ovoj pokrajini. U Brandenburg ne postoji dopunska nastava za djecu iz BiH, a posljednja razredna grupe djece iz BiH bila je ustanovljena u školskoj 2000/2001. godini.

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 152

Berlin

Savezna pokrajina Berlin je do 2004. godine simbolično finansirala rad dopunskih škola, a 2004. godine ova pomoć je potpuno obustavljena. Nastava u Bosanskoj školi u Berlinu počela je 5. augusta 1993. godine. U prvoj školskoj godini upisano je 800 učenika, iako je tada bila procjena da ima oko 4.000 djece školskog uzrasta u Berlinu i Brandenburg.

Broj upisanih učenika je narednih godina stalno varirao i to:

1993/94 upisano je	800 učenika
1994/95 upisano je	978 učenika
1995/96 upisano je	1.041 učenik
1996/97 upisano je	1.301 učenik
1997/98 upisano je	1.605 učenika
1998/99 upisano je	1.076 učenika
1999/00 upisano je	995 učenika
2000/02 upisano je	625 učenika
2002/03 upisano je	552 učenika
2003/04 upisano je	338 učenika
2004/05 upisano je	228 učenika
2005/06 upisano je	185 učenika
2006/07 upisano je	105 učenika

Rad u Bosanskoj dopunskoj školi odvija se prema nastavnom planu i programu za dopunske škole u inozemstvu i omogućava nesmetano uključivanje učenika u odgovarajući razred škole po povratku u Bosnu i Hercegovinu.

U toku 12 godina kontinuiranog rada Bosanske dopunske škole u Berlinu, veliki broj učenika se vratio u Bosnu i Hercegovinu. U izvještaju nastavnog osoblja Bosanske dopunske škole (Pregled rada Bosanske dopunske škole) od 25. 10. 2005. godine, navedeno je da je za dalji rad ove škole potrebno obezbijediti finansijska sredstva i literaturu. U dopisu Ambasade BiH u Berlinu⁸ upućenom Ministarstvu vanjskih poslova BiH, također se apeluje na obezbjeđivanje odgovarajućih finansijskih sredstava potrebnih za dalji rad škole (ukupno 2.400 eura, odnosno 400 eura po nastavniku). Naime, stanje u oblasti dopunskog obrazovanja je alarmantno, jer sredstva za rad dopunskih škola trebaju obezbijediti isključivo DKP-i. Mnoge škole su već u fazi zatvaranja, a u narednom periodu očekuje se i gašenje Bosanske dopunske škole u Berlinu, ukoliko ne bude riješeno pitanje njenog finansiranja.

⁸ Dopis br: 119-3-1199-1/2006

U **2006/2007. godini** nastava je organizirana u šest njemačkih škola u Berlinu⁹ i to:

1. Lynar Grundschule
Luther Straße 19-21
13585 Berlin	1 učionica
2. Grundschule am Travelplatz, Friedrichshain
Jessnerstr. 24-32
10247 Berlin	1 učionica
3. Ernst-Abbe-Oberschule, Neukölln
Sonnenalle 79
12045 Berlin	2 učionice
4. Grundschule, Insbrucker Platz, Schöneberg
Mettestr.8
10825 Berlin	1 učionica
5. Kopernikus-Oberschule
Lepsiusstr. 24-28
12163 Berlin	1 učionica
6. Breitscheide Oberschule, Tiergarten
Turmstr.86
10559 Berlin	1 učionica

Ukupno 105 učenika upisanih školske 2006/2007. godine, podijeljeno je u deset odjeljenja.

Tabela 1: Polaznici u 2006/2007. godini

Pol	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Ukupno
Muški	4	7	2	2	7	7	5	7	5	1	57
Ženski	4	7	4	10	3	5	9	8	5	3	58
Svega	8	14	6	12	10	12	14	15	7	4	105

Izvor: Izvještaj o radu Bosanske škole u 2006/2007. godini od 30. 08. 2007. godine

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 2.228.

Bremen:

U ovom gradu 164 učenika iz BiH pohađaju redovne njemačke škole. Zbog malog broja učenika ne nudi se dopunska nastava.¹⁰ Pokrajinska vlast dozvoljava organizaciju konzularne nastave uz samostalno finansiranje.

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 157.

⁹ Godišnji izvještaj o radu Bosanske dopunske škole u Berlinu

¹⁰ Izvor: Podaci GK BiH Bonu od 19.10.2006. godine

Hamburg

Dopunska nastava je organizirana u sastavu njemačkih redovnih škola, a odvija se na dvije lokacije. Ovdje se radi o učenju maternjeg jezika kao jezika zemlje porijekla, što je obezbijeđeno za sve strance. Ocjene iz bosanskog jezika unose se u redovne njemačke svjedodžbe, a bosanski jezik je u Saveznoj pokrajini Hamburg priznat. Tačan broj djece obuhvaćene dopunskim obrazovanjem u ovoj pokrajini nije poznat.

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 587.

Hessen

Odgovornost za organiziranje i finansiranje nastave na maternjem jeziku je isključivo na zemlji porijekla učenika. U slučaju postojanja interesovanja zemlje porijekla učenika za daljim organiziranjem nastave, Vlada pokrajine Hessen osigurava adekvatne prostorije u okviru redovnih škola.

„Kerschensteinerschule“ – Wiesbaden	25 učenika
„Mala bosanska škola“ – Frankfurt*	59 učenika
Ukupno:	<u>84 učenika</u>
*Školska 2006/2007 godina	

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 2.381.

Mecklenburg – Vorpommern

Redovnu nastavu pohađa 161 učenik iz BiH. U ovoj pokrajini akcenat se stavlja na što bolje poznavanje njemačkog jezika. Dopunska nastava se ne održava.

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 114.

Niedersachsen/ Donja Saksonija:

Nastava na maternjem jeziku je organizirana u okviru redovnih škola Donje Saksonije, u okviru bosankohercegovačkih udruženja, te u okviru vjerskih zajednica. Nastavu u okviru redovnih škola (od prvog do četvrtog razreda) finansira Pokrajina, dok se škole organizirane na drugi način i za više razrede same finansiraju. Nadležni organi ne raspolažu podacima o broju djece koja pohađaju nastavu na maternjem jeziku prema državlanskoj pripadnosti, nego samo prema jeziku na kojem se nastava izvodi.

Jezik	Broj učenika	Broj nastavnika
Bosanski	75	bez podataka
Hrvatski	61	bez podataka
Srpski	75	bez podataka

Izvor: Generalni konzulat BiH u Bonu (stanje 19.10.2006. godine)

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 881.

Nordrhein-Westfalen /Sjeverna Rajna i Vestfalija

Nastava na maternjem jeziku je organizirana u okviru redovnih škola Sjeverne Rajne i Vestfalije. Finansira ih Pokrajina. Nadležni organi ne raspolažu podacima o broju djece koja pohađaju nastavu na maternjem jeziku prema državlanskoj pripadnosti, nego samo prema jeziku na kojem se nastava izvodi.

Jezik	Broj učenika	Broj nastavnika
Bosanski	585	32
Hrvatski	1.297	44
Srpski	638	28

Izvor: Generalni konzulat BiH u Bonu (stanje 19.10.2006. godine)

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 5.226.

Rheinland – Pfalz

„Goetheschule“ – Minz	33 učenika
„Erich-Kastner – Schule“ – Ludwigshafen	22 učenika
Grundschule – Wiessenthurm	15 učenika
Ukupno:	<u>70 učenika</u>

Redovnu nastavu pohađa 637 učenika/učenica iz BiH, te 191 učenik/ca u školama sa usmjerenim obrazovanjem.

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 752.

Sachsen

U 2004/2005. godini redovnu nastavu je pohađalo 169 učenika bosankohercegovačkog porijekla. Dopunska nastava se izvodila na zahtjev roditelja. Zbog malog broja učenika bh porijekla, ova nastava u 2004/2005. godini nije organizirana.

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 106.

Sachsen-Anhalt

U 2004/2005. školskoj godini 59 učenika iz BiH je pohađalo redovnu njemačku nastavu. U školskoj 2003/2004. ovaj broj je iznosio 83 učenika.

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 97.

Saarland

U ovoj pokrajini se ne održava nastava na maternjem jeziku. Prema Odluci o nastavi za djecu stranih roditelja,¹¹ nastavu u ovoj pokrajini mogu, u okviru redovnih njemačkih škola, organizirati DKP-i.

¹¹ Odluka pokrajinske Vlade od 10. oktobra 1997. godine

Broj djece bh porijekla do 16 godina starosti (stanje 30. 06. 2007): 323.

Dopunska nastava na maternjem jeziku se **u nekim saveznm pokrajinama organizira prema državlanskoj pripadnosti, dok se u drugim saveznm pokrajinama nastava organizira prema nazivu jezika** – onako kako ga nazivaju učenici koji pohađaju nastavu. Iz ovog razloga nije moguće utvrditi tačan broj djece iz BiH koja pohađaju dopunsku nastavu na maternjem jeziku.

Treba napomenuti da je od 1993. do 1997. godine, dakle, za vrijeme najvećeg broja izbjeglica iz BiH u SR Njemačkoj, u nekim pokrajinama u okviru redovnih škola bila organizirana nastava na jezicima biše Jugoslavije za djecu sa ovog područja. Zbog povratka izbjeglica, te rješavanja njihovog statusa i izmjene, odnosno, smanjenja njihovog brojčanog stanja, ovakve škole su sada vjerovatno rijetke.

Značajno je napomenuti da **u nekim saveznm državama**, u slučajevima kada strani učenici ne pohađaju njemačku školu od samog početka, nego tek u neko kasnije vrijeme, postoji mogućnost da se, **pod određenim uslovima, umjesto jednog stranog jezika** (po pravilu francuskog ili engleskog) **maternji jezik prizna kao drugi strani jezik**. Ovo je posebno primjenjivano na djecu iz BiH koja su za vrijeme rata pohađala njemačke škole (naprimjer od prvog ili drugog razreda gimnazije), te im je bosanski jezik priznat kao drugi strani jezik.

Tabela 2: Strani učenici u SR Njemačkoj uključeni u osnovno i srednje obrazovanje po državnoj pripadnosti u školskoj 2003/2004. godini:

Državljanstvo	Broj učenika
Njemačka	8.764.199
Ukupan broj učenika stranih državljana	962.835
Srbija i Crna Gora	61.542
Bosna i Hercegovina	20.398
Hrvatska	20.209

Izvor: Statistisches Bundesamt

Tabela 3: Strani učenici u SR Njemačkoj –pregled po vrsti škole koju pohađaju u školskoj 2003/2004 u procentima (%):

Državljanstvo	Osnovna škola (do 4. razreda)	Osnovna škola (do 9. razreda)	Sonderschule*	Srednja škola - Realschule (do 10.razreda)	Gimnazija
Njemačka	31,7	10,1	4,1	13,8	25,4
Srbija i Crna Gora	41,1	22,8	15,1	6,3	4,3
Bosna i Hercegovina	38,3	18,8	6,1	11,8	11,5
Hrvatska	36,4	17,5	4,4	15,4	17,4

Izvor: Statistisches Bundesamt

*Specijalna škola za djecu sa psihičkim ili fizičkim zaostatkom u razvoju

Tabela 4: Strani studenti upisani na njemačke visoke škole (zimski semestar 2005/2006)

Državljanstvo	Ukupno
Srbija i Crna Gora	3.252
Bosna i Hercegovina	2.388
Hrvatska	4.795

Izvor: Statistisches Bundesamt

4.2. Velika Britanija

U Velikoj Britaniji živi oko 10.000 građana koji vode porijeklo iz Bosne i Hercegovine. U ovoj zemlji postoji 12 dopunskih škola na bosanskom jeziku koje pohađa oko 300 djece. Škole su organizirane u okviru bosanskohercegovačkih klubova i udruženja, a finansiraju se iz humanitarnih fondova zemlje prijema i podrškom roditelja. U školama je većinom uposlen profesionalni nastavni kadar.¹²

U Velikoj Britaniji se svake godine održava tradicionalni skup bosanskohercegovačkih dopunskih škola. Ova manifestacija, uz zabavno umjetnički program, uključuje i sportska takmičenja i takmičenja u literarnim i likovnim radovima učenika dopunskih škola.

Podaci o dopunskim školama na srpskom i hrvatskom jeziku ne postoje, ali se pretpostavlja da djeca bosanskohercegovačkih državljana iz reda srpskog i hrvatskog naroda pohađaju srpske ili hrvatske dopunske škole koje su povezane sa udruženjima susjednih zemalja.

Bosanskohercegovačke dopunske škole u Velikoj Britaniji su organizirane u sljedećim gradovima: Birmingham, Coventry, Derby, Hertford, Hull, Dewsbury, London, Manchester, South Ockendon, Luton, Newcastle i Bradford.

Pregled dopunskih škola u Velikoj Britaniji

Dopunska škola – Luton Luton , LU3 2SJ; Bramingham Road	15 učenika
Dopunska škola – Newcastle Newcastle-Upon-Tyne NE3 2PJ; Fawdon Park Road	15 učenika

¹² Podaci Ambasade BiH u Londonu od 24.08.2006.

Dopunska škola – Birmingham Birmingham, B10 0PR; Place of Welcome 172 Herbert Road Small Heath	47 učenika
Dopunska škola – London London, SW1 V 2LP; 24 Churton Street	20 učenika
Dopunska škola – Derby Derby, DE22 3NL; 1 Uttoxeter New Road	25 učenika
Dopunska škola – Dewsbery Dewsbery EF 13 1A9; Unit 115 Pioneer House Northgate	15 učenika
Dopunska škola – Hull Hull, HU5 2RU; 123 De Grey Street	15 učenika
Dopunska škola – Manchester Manchester, M20 4BA; 551 Wilmslow Road Withington	30 učenika
Dopunska škola - Hertford Ocklands Herts, WD6 1JZ; Elsstreet Way Borehamwood	30 učenika
Dopunska škola – Coventry Birmingham, B10 0PR; Place of Welcome 172 Herbert Road Small Heath	23 učenika
Ukupno:	<u>276 učenika</u>

Prva bosanska dopunska škola u Velikoj Britaniji počela je raditi 1995. godine u Birminghamu uz veliku podršku lokalnih vlasti i roditelja djece koja pohađaju nastavu. Do 2007. godine ovu školu su pohađala 83 učenika.¹³

Jedna od dopunskih škola je “Prva bosanska dopunska škola” u Londonu koja radi već 15 godina zahvaljujući zalaganju bosanskohercegovačkih asocijacija, te volonterskom radu roditelja. Škola trenutno broji 43 učenika, što je relativno mali broj, s obzirom na brojnost bosanskohercegovačkog iseljništva u Londonu. Škola je suočena sa brojnim problemima, počev od stambenog prostora za koji se plaća ogromna renta pa do nedostatka udžbenika sa novim nastavnim planom i programom, tako da škola još radi na osnovu starih udžbenika iz 1997. godine, često kopiranih. Drugi problemi su finansiranje nastavnog osoblja, priznavanje radnog staža itd.¹⁴

¹³ Podaci iz biltena "10 godina BiH dopunske škole u Birminghamu". Bosanskohercegovačka asocijacija Birmingham. juni 2007.

¹⁴ Podaci Semire Jakupović, nastavnice škole. 28.01.2008.

Fotografija iz Bosanskohercegovačke škole Derby

Fotografije sa 9. tradicionalnog susreta bosanskohercegovačkih dopunskih škola u Velikoj Britaniji, London, 9. juni 2007.

4.3. Kraljevina Švedska

Zahvaljujući aktivnostima Saveza bosankohercegovaačkih udruženja u Švedskoj 1994. godine su pokrenute aktivnosti na formiranju dopunskih škola na maternjem jeziku. Prvo je okupljen nastavni kadar, prikupljeni su podaci o djeci školskog uzrasta, animirani su roditelji, a onda se pristupilo obezbjeđivanju prostora i sredstva za rad. Već u školskoj 1994/95. godini počela je raditi dopunska škola u Linköpingu, a ubrzo i u drugim gradovima širom Švedske.

U rad je uključeno i tadašnje Ministarstvo nauke, kulture i sporta BiH, koje je izradilo Nastavni plan i program za škole u dijaspori, kao i udžbenike za djecu u inostranstvu. Iz štampe su tad izašla tri udžbenika: "Govor zemlje moje" za učenike od prvog do četvrtog razreda, te dva udžbenika "Kulturna i društvena historija BiH" za učenike od petog. do osmog razreda.

Škole su zamišljene kao dopuna švedskom nastavnom planu i programu, da bi djeci porijeklom iz BiH bilo omogućeno učenje predmeta kojih nema u švedskim školama, i to: bosanski jezik i književnost, nacionalna historija, geografija Bosne i Hercegovine i muzička i likovna kultura. Na kraju svake školske godine organiziraju se takmičenja učenika od petog do osmog razreda iz predmeta bosanski jezik, historija i geografija, a za pobjednike (prva tri osvojena mjesta) organiziraju se nagradna putovanja u BiH. Sve škole, osim škole u Värnamu, članice su Saveza bosanskohercegovačkih udruženja, dok je škola u Värnamu članica BiH Saveza žena.

Posljednjih godina broj učenika koji pohađaju dopunske škole značajno se smanjio kao rezultat uvođenja maternjeg jezika za useljeničku djecu u redovne osnovne škole u Švedskoj, tako da se i broj aktivnih odjeljenja dopunske škole znatno smanjio od 53, koliko ih je bilo ranije, radi samo dvadesetak. Tako, naprimjer, 1999. godine u 50 dopunskih škola/odjeljenja dopunsku nastavu pohađalo je oko 5.000 učenika, dok je u 2005. godini u 12 odjeljenja bosanskohercegovačke dopunske škole pohađalo 465 učenika.

Iz tog razloga je u saradnji sa Ambasadam Bosne i Hercegovine u Švedskoj pokrenuta inicijativa za reorganizaciju škola. Prema predloženom sporazumu, sva udruženja i savezi s bosanskohercegovačkim predznakom mogu organizirati škole, s tim što su obavezne pristupiti jedinstvenoj školi "Mak Dizdar" i tako raditi na unapređenju nastave uz zajedničko finansiranje rada. Za sjedište dopunske škole "Mak Dizdar" određen je Norrköping, jer ima najveći broj učenika i najbrojniji nastavni kadar.

Sada se nastava izvodi prema državnom nastavnom planu i programu za predmete dopunske nastave za osnovnu i srednju školu „Kulturna i društvena istorija naroda Bosne i Hercegovine“, koji učenima dopunskih škola u inozemstvu treba da pruži osnovne informacije o kulturnoj i društvenoj istoriji njihove domovine, odnosno zemlji njihovog porijekla.

U okviru odjeljenja dopunske škole "Mak Dizdar " u Švedskoj u 2005. godini ukupno je bilo obuhvaćeno 465 učenika planom i programom za dopunske škole i to:

Dopunska škola "Mak Dizdar" Odjeljenje Linkoping	ABF-a	46
Dopunska škola "Mak Dizdar " Odjeljenje Skvode	BSK udruženja "Bosanka" Skvode "Bosanka"	14
Dopunska škola "Mak Dizdar " Odjeljenje Arboga	mjesna škola Arboga	21
Dopunska škola "Mak Dizdar " Odjeljenje Varnamo	mjesna škola Moslenskolan Varnamo	13
Dopunska škola "Mak Dizdar " Odjeljenje Norrkoping	mjesna škola Matshonhusetskolan- Norrkoping	161
Dopunska škola "Mak Dizdar " Odjeljenje Orebro	mjesna škola Virginskaskolan	38
Dopunska škola "Mak Dizdar " Odjeljenje Jonkoping	prostor NBV-a	16
Dopunska škola "Mak Dizdar " Odjeljenje Gislavedu	mjesna škola i bh udruženja Gislavedu	35
Dopunska škola "Mak Dizdar " Odjeljenje Boras	mjesna škola Vuxsen organizacija Getesborg	39
Dopunska škola "Mak Dizdar " Odjeljenje Motala	ABF-a Ljiljan Motala	25
Dopunska škola "Mak Dizdar " Odjeljenje Stockholm	gimnazija "Karla Plan" Sponga švedskih	40
Dopunska škola "Mak Dizdar " Odjeljenje Alvesti	mjesna škola Gronkullskolan	17

U toku 2006 godine nastava se odvijala u 15 odjeljenja dopunske škole "Mak Dizdar " sa 276 učenika.

Fotografije učenika bosanske dopunske škole "Mak Dizdar " u Švedskoj

Fotografija učenika dopunske škole "Mak Dizdar", odjeljenje Boras - 2007. god.

Škola u Borasu imala je 90 učenika u 14 odjeljenja. Radilo je 12 nastavnika kao volonteri, a saradnja roditelja je bila iznad očekivanja. U početku je bila organizirana prava predmetna nastava od prvog do osmog razreda.

Odbor za školstvo Saveza bosanskohercegovačkih udruženja iz Švedske organizira nagradno putovanje u BiH najuspješnijih učenika na Saveznoj smotri znanja u Motali. Ovo je bila prilika da djeca iz Švedske nauče još više o svojoj domovini Bosni i Hercegovini, da posjete muzeje i značajne spomenike kulture. Učenicima je organizirana zajednička posjeta Sarajevu i Mostaru, sa učenicima iz OŠ «Hamdija Kreševljaković» iz Kaknja tako da su imali priliku za druženje i sklapanje novih poznanstava sa vršnjacima iz BiH.

Svake godine organizira se nagradno putovanje u Bosnu i Hercegovinu za najbolje učenike bosanskohercegovačkih dopunskih škola iz Švedske. domaćin OŠ «Hamdija Kreševljaković» iz Kaknja - 2007. godina.

Fotografija učenika bh dopunskih škola iz Švedske u posjeti školi u Brezi

Uspomena sa Starog mostarskog mosta - učenici Bosanske dopunske škole «Mak Dizdar» iz Švedske zajedno sa vršnjacima iz OŠ «Hamdija Kreševljaković» iz Kaknja

Motala- sa jedne od sjednica Savjeta bh dopunskih škola "Mak Dizdar"

U cilju što kvalitetnijeg organiziranja dopunske nastave redovno se organiziraju sjednice Savjeta bosanskohercegovačkih dopunskih škola "Mak Dizdar", kojima prisustvuju

delegati iz svih dopunskih odjeljenja, predstavnici Ambasade BiH u Švedskoj, kao i predstavnik Saveza bosanskohercegovačkih udruženja u Švedskoj.

Društvo nastavnika bosanskog jezika u Švedskoj.

Društvo nastavnika bosanskog jezika u Švedskoj osnovano je krajem 2007. godine i broji oko četrdeset nastavnika bosanskog jezika. Programski ciljevi društva baziraju se na afirmaciji učenja maternjeg jezika, kao neodvojivog dijela odgoja i obrazovanja učenika u švedskim školama. Društvo će poticati stručnu saradnju kod izvođenja nastave, a u okviru društva razmjenjivat će se ideje i iskustva – s obzirom na to da se radi o prosvjetnim radnicima koji duži niz godina rade u Švedskoj, dragocjeno bi bilo i njihovo angažiranje u okviru realizacije državnog Plana i programa dopunske nastave za izučavanje nacionalne grupe predmeta.

4.4. Kraljevina Holandija

Usvajanjem novog Zakona o školstvu 1998. godine, u Holandiji je težište u obrazovanju usmjereno na postizanje višejezičnosti i stvaranje multikulturne zajednice. Naziv dopunske škole (OET) izmijenjen je u OALT (Onderwijs Allochtone Levende Talen - Nastava na živim jezicima stranaca). Opće je mišljenje da je usvajanjem ovog zakona dopunska nastava izgubila na važnosti i sadržaju, općine su preuzele od Ministarstva odgovornost za dopunsku nastavu (decentralizacijom je oslabljen pravni status nastave). Školski zakon dozvoljava da OALT - nastava i dalje bude dodatak holandskom školskom programu, ali joj oduzima pravo da bude njegov sastavni dio, kao što je bila OET(C) - nastava.

Školskim upravama daje se mogućnost da, prema svojim potrebama, organiziraju ili ukinu dopunsku nastavu. Na OALT - nastavu imaju pravo djeca stranaca od 4 do 12 godina (nove jezične grupe) i u principu cilj je bio da djeca stranaca (na)uče govoriti,

čitati i pisati na „kućnom“ jeziku što će dovesti do stvaranja multietničke kulturne zajednice sa različitostima.

Program kojim se koncept realizira nazvan je «politika kulture» («cultuurbeleid») koja, ustvari, dopunsku nastavu ostavlja bez sadržaja i stavlja je van školskog zakona. Pod «politikom kulture» podrazumijeva se individualan pristup «kulturi», što je stvar pojedinca, a ne grupe ljudi.

Ovo je jedan od ključnih uzroka što dopunsku nastavu u Holandiji pohađa veoma mali broj učenika u odnosu na broj djece školskog uzrasta, te se vode posebne aktivnosti da se obuhvat djece koja pohađaju dopunsku nastavu poveća. U ovim aktivnostima angažiraju se bosanskohercegovačka udruženja i organizacije u Holandiji kao i Ambasada BiH u Hagu, tako da zajednički rade na animiranju roditelja i djece kako bi se broj polaznika dopunskih škola povećao.

Većina Srba i Hrvata iz BiH svoju djecu šalju u dopunske škole, koje su najčešće organizirane pri srpskim ili hrvatskim klubovima, a rade prema nastavnim planovima i programima Srbije, odnosno Hrvatske.

Preciznih podataka o broju djece osnovnog i srednjoškolskog uzrasta bh iseljenika u Holandiji nema, a dopunska nastava organizirana je u pet dopunskih škola i to u: Amsterdamu, Ajndhovenu, Gaudi, Rotterdamu i Arnhemu. Prema podacima iz 2004. godine, 58 učenika je bilo obuhvaćeno i pohađalo nastavu prema nastavnom planu i programu za predmete dopunske nastave za osnovnu i srednju školu, a broj učenika u dopunskim školama je bio sljedeći:

Dopunska škola "Eindhoven"	8
Dopunska škola "Rotterdam"	30
Dopunska škola "Amsterdam"	5
Dopunska škola "Gouda"	5
Dopunska škola "Arnhem"	10

4.5. Švicarska konfederacija

U Švicarskoj postoje dopunske škole na jezicima naroda BiH. U školskoj 2006/2007. godini radilo je **devet dopunskih škola**.

Ukupno **pet škola djelovalo je u okviru redovnih škola Švicarske**, dok se nastava u ostale **četiri škole organizirala u okviru vjerskih zajednica**. Rad dopunskih škola finansira se vlastitim prihodima (samofinansiranje).

Prema zvaničnim podacima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, broj djece obuhvaćene dopunskim obrazovanjem u Švicarskoj iznosi **247 učenika**.¹⁵

A.) Škole koje djeluju u okviru redovnih škola:

Naziv škole:

1. Bosanski kulturni centar Schlieren,

Grabenstrasse 7, 8952 Schlieren

Tel: 01 730 8060; Fax: 01 7308057

2. Škola „Loreto“ Zug

Tel: 041 728 69 24

3. Osnovna škola „Böswisei“, Bülbach,

Tel: 01 863 13 40

4. Osnovna škola Städtli, Cham

Tel: 041 785 63 23

5. Osnovna škola Dorf, Dietikon

Tel: 076 389 58 04

Ukupno:

Broj učenika:

52 učenika

14 učenika

10 učenika

12 učenika

16 učenika

104 učenika

B.) Škole koje djeluju u okviru vjerskih zajednica:

Naziv škole:

1. Dopunska škola za djecu iz BiH,

Muncgasse 16, 4001 Basel, Tel: 0313877103

2. Osnovna dopunska škola „Čazim Dedić“

Av. De Grandson 60a; 1400 Yverdon

Tel/Fax: 024/445-58-95

3. Bosanska dopunska škola „Alija Isaković“,

Grauhholzstrasse 73; 3063 Ittigen Bern

4. Bosanska dopunska škola u Zofingenu;

Tel: 076 562 0830, fax: 062 8970 830

Ukupno:

Broj učenika:

50 učenika

60 učenika

10 učenika

23 učenika

143 učenika

¹⁵ Podaci Ambasade BiH u Bernu (Akr br.: 137-02-11129/06) od 14. 08. 2006. godine

Fotografije iz dopunskih škola u Švicarskoj

4.6. Australija

U Australiji postoji dopunska nastava na jezicima naroda Bosne i Hercegovine u pet od šest australijskih država. Australija je prva država u svijetu koja je 1993. godine priznala službene jezike BiH. Bosanski, hrvatski i srpski jezik postali su sastavni dio redovnog školskog programa u državnim školama u Australiji, a u državi Viktorija nastava se na ovaj način neprekidno odvija od 1994. godine. Tokom dvanaest godina redovnog školovanja kao jedan od predmeta predviđen je bosanski, srpski ili hrvatski jezik, te dodatno data mogućnost izbora maternjeg jezika kao izbornog predmeta koji se posebno pohađa zadnje dvije godine školovanja. Tako je u 2006. godini, nakon 12 godina pohađanja dopunske nastave prvi put 58 maturanta uspješno položilo završni ispit, pismeni i usmeni ispit iz bosanskog kao stranog jezika čime se bosanski jezik kao predmet tretirao kao drugi predmeti, odnosno jezici.

Osim mogućnosti učenja maternjeg jezika u **redovnim australskim školama**, uz pomoć Vlade Australije dopunska nastava na maternjem jeziku za djecu iz BiH organizirana je **u svim zajednicama bosankohercegovačkih iseljenika**, a izvodi se u sklopu državnih škola ili u sklopu bosankohercegovačkih zajednica u 17 škola, sa ukupno 775 polaznika na bosanskom jeziku. Podaci o broju polaznika ove nastave na srpskom i hrvatskom jeziku nisu dostavljeni od DKP BiH iz Australije.

Ukupan broj učenika koji je pohađao dopunsku nastavu 2004. godine je 415, 2005. godine 617, a 2006. godine 775 učenika.

U bolje organiziranim zajednicama i klubovima postoji želja da nastavom bude obuhvaćen veći broj djece, dok se u manje organiziranim zajednicama interesovanje roditelja izgubilo. Podučavanje vrše uglavnom roditelji i rođaci koji imaju nastavno obrazovanje stečeno u Bosne i Hercegovini.

Dopunska nastava na srpskom i hrvatskom jeziku organizirana je pri srpskim i hrvatskim udruženjima u Australiji: u Melburnu, Geelongu, Pertu i Sidneju. Nastava se odvija **prema nastavnom planu i programu Hrvatske i Srbije**. Nastava se organizira uglavnom subotom. Osim toga, iseljeničke organizacije redovno organiziraju **ljetne škole maternjeg jezika**.

Osim ovih mogućnosti organizirana je **nastava na maternjem jeziku pri vjerskim zajednicama** bosankohercegovačkih naroda u Australiji. Sve ove vidove dopunske nastave, kao i učenja maternjeg jezika **podržava i finansijski pomaže Vlada Australije**.

Fotografije prve generacije bh maturanata dopunske škole nakon 12 godina pohađanja
(Melburn, 2006. godina)

Pregled bosankohercegovačkih dopunskih škola u Australiji

U državi **Viktorija** dopunske škole se nude na 4 lokacije, od čega su tri u sklopu državnih dopunskih škola u kojima se nastava odvija pod pokroviteljstvom Victorian School of languages, a jedna škola je u sklopu bh zajednice. Dopunsku nastavu pohađa **454 učenika**.

Victorija

broj učenika

Australian Bosnian Centre

P.O.Box 620; St. Albans 3021 VIC

237

- Brimbank škola – program ispred Vlade Viktorije
Nastava za učenike od 1 do 6 razreda osnovne škole
Ukupno 128 učenika
Nastava za učenike od 7 do 12 razreda osnovne škole
Ukupno 91 učenika
- Gelong škola – program ispred Vlade Viktorije
Nastava za učenike od 1 do 6 razreda osnovne škole
Ukupno 12 učenika
Nastava za učenike od 7 do 12 razreda osnovne škole
Ukupno 6 učenika

BH Centar Springvale

P.O.Box 897, Noble Park 3174 VIC

217

- Lyndale g škola – program ispred Vlade Viktorije
Nastava za učenike od 1 do 6 razreda osnovne škole
Ukupno 105 učenika
Nastava za učenike od 7 do 12 razreda osnovne škole
Ukupno 96 učenika
- BH zajednica – Noble Park (vlada finansira nastavnike)
Nastava za učenike od 1 do 6 razreda osnovne škole
Ukupno 12 učenika

Nastava za učenike od 7 do 12 razreda osnovne škole
Ukupno 6 učenika

U državi **Queensland** nastava se odvija na 2 lokacija pri bosankohercegovačkim udruženjima, a kojima je obuhvaćeno ukupno **46 učenika** od čega 24 učenika pohađa dopunsku nastavu od 1 do 6 razreda, a 14 učenika od 7 do 10 razreda. Vlada Queenslanda finansira nastavnike.

Queensland	broj učenika
Bosnian Association Gold Coast P.O.Box 1863, Southport B.C. 4215 QLD	30
The Bosnian Fellowship Inc. "Behar" 42 Swanfield Str. McGregor 4109 QLD	16

U državi **West Australia** dopunska nastava se održava u sklopu bosankohercegovačke zajednice, a pohađa je ukupno **31 učenik**.

West Australia	broj učenika
Australsko-Bosansko kulturno i sportsko društvo "Zlatni Ljiljan" 3 Olin Rise, Lockridge 6054 WA	15
Bosnian Society Perth Inc. P.O.Box 514, Mirrabooka 6941, WA	16

U državi **Novi Južni Vels** dopunska nastava se odvija na 8 lokacija, a nastavnike finansira Vlada Novog Južnog Velsa. Od 8 dopunskih škola dvije su pri organizacijama bosankohercegovačkih zajednica. Dopunskom nastavom obučena su **194 učenika**.

New South Wels	broj učenika
Bosnian Resource and Advisory Centre 10/251 Macquarie St. Liverpool NS	62
Bosnian Information and Welfare Centre 2A/36A Joihn Street, Lidcombe NSW 2141,	38
Auburn Migrant Resource Centre 17 Macquarie Rd, Auburn NSW 2144	12
Blacktown Migrant Resource Centre 125 Main Street, Blacktown, NSW 2148	15

Fairfield Migrant Resource Centre McBurney Road&Railway Pd, Cabramatta NSW 2166	17
Baulkham Hills,Holroyd&Parramatta Migrant Resource Centre 15 Hunter Sreet, Parramatta NSW 2150	16
New Castle and Hunter Region Migrant Resource Centre 8 Chaucer Street, Hamilton NSW 2303	20
St. George Migrant Resource Centre 554-556 Princes Highway Rockdale NSW 2216	14
U državi Južna Australija dopunska nastava je organizovana za 50 učenika pri bosanskohercegovačkoj organizaciji	
South Australia Bosniaks Association of South Australia	50
P.O.Box 10151, Adelaide 5000, SA	
Nastava za učenike od 1 do 6 razreda osnovne škole Ukupno 24 učenika	
Nastava za učenike od 7 do 12 razreda osnovne škole Ukupno 26 učenika	
Ukupno	<u>775 učenika</u>

4.7. Sjedinjene Američke Države

U SAD živi više od 300.000 osoba bosanskohercegovačkog porijekla. Prema informacijama Ambasade BiH u Washingtonu,¹⁶ dopunske škole na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku organizirane su većinom u okviru vjerskih zajednica, a nešto i u okviru udruženja građana. Održavanje nastave se finansira iz fondova zemlje prijema ili putem samofinansiranja.

Dopunske škole na bosanskom jeziku su organizirane u okviru islamskih centara i asocijacija gdje je uz nastavu iz vjeronauke organizovana i dopunska nastava iz bosanskog jezika, istorije i geografije. Broj učenika koji pohađaju dopunsku nastavu kreće se između 30 i 80, osim u Islamskom centru u St. Louisu gdje 200 učenika pohađa

¹⁶ Dopis Ambasade od 25.08.2006.

dopunsku nastavu. Kvalitet i broj obrađenih nastavnih jedinica znatno se razlikuju od centra do centra i zavisi od organiziranosti zajednice na tom području. Zbog nedostatka adekvatnih udžbenika, predavači, uglavnom, samoinicijativno kreiraju nastavne jedinice koristeći udžbenike koji su im trenutno na raspolaganju, većinom udžbenike koji su obuhvaćeni nastavnim programom za osnovne škole u Federaciji Bosni i Hercegovini.

Hrvatske dopunske škole organizirane su pri katoličkim župama i imaju jedinstvenu upravu za SAD i Kanadu. Nastava se odvija na hrvatskom jeziku prema nastavnim planovima i programima Republike Hrvatske. Broj učenika se kreće od 70 do 120 u većini škola, pa do 200 u dvije dopunske škole u Chicagu. Ove škole, uglavnom, pohađaju učenici hrvatske nacionalnosti iz Hrvatske i BiH.

U skoro svim srpskim pravoslavnim crkvama u SAD, uz nastavu iz vjeronauke, jednom sedmično organizirana je i nastava iz srpskog jezika. Pohađaju je učenici srpske nacionalnosti sa prostora bivše Jugoslavije. Postoje i dvije srpske škole koje su registrirane kao redovne privatne osnovne škole. To su Akademija Sv. Sava u Chicagu i Pravoslavna škola Sveti Sava u Milwaukee u kojima se nastava odvija na engleskom i srpskom jeziku.

SAD priznaju bosanski, srpski i hrvatski jezik kao strane jezike porijekla što omogućava otvaranje škola na ovim jezicima.

4.8. Kanada

U Kanadi živi više od 30.000 osoba bosanskohercegovačkog porijekla, a dopunske škole su organizirane u okviru vjerskih zajednica, klubova i udruženja, dok njihov rad većinom finansiraju sami roditelji.¹⁷

Škole na hrvatskom jeziku djeluju u Victoriji, Vancouveru, Edmontonu, Calgaryju, Winnipegu, Thunder Bayu, Sault Ste. Marie, Sudburyju, Montrealu (Hrvatska škola 'Kraljica Mira'), Ottawi, Norvalu-Georgetownu, Mississaugi (Hrvatska škola 'Kraljice Jelene'), Bramptonu, Torontu, Oakvilleu, Hamiltonu, Kitcheneru, Londonu-St. Thomasu i Windsoru (Hrvatska škola 'Alojzije Stepinac').

Škole na srpskom jeziku djeluju u Hamiltonu (St. Nikolas Serbian School), Kitcheneru (Nedeljna škola Crkve Svete trojice), Windsoru (Crkvena škola 'Gračanica' i Nedeljna škola Crkve Sv. Velikomučenik Dimitrije) i Ottawi,

Škole na bosanskom jeziku djeluju u Ottawi, Hamiltonu, Torontu, Londonu i drugim mjestima.

¹⁷ Podaci Ambasade BiH u Otavi od 22.11.2006.

Podaci o ukupnom broju djece koja pohađaju dopunske škole ne postoje. Uz napomenu da je 2001. godine bosansku školu u Londonu pohađalo 40 učenika, a u Hamiltonu 145 djece.

Prema najnovijim podacima¹⁸, dopunska škola u Hamiltonu broji 120 učenika svrstanih u odjeljenjima prema uzrastu i znanju, a izučava se bosanski jezik, bosanska i bošnjačka historija, geografija, tradicija i kultura. Nastavni kadar čine certificirani nastavnici.

Fotografije sa završne manifestacije povodom završetka prve godine škole bosanskog jezika u Hamiltonu.

¹⁸ Podaci Emira Ramića, direktora bosanske škole u Hamiltonu od 22.01.2008.

Kanadske vlasti ohrabruju otvaranje dopunskih škola na jezicima manjina, pogotovo što su sva tri jezika koja se govore u BiH priznati kao *World Heritage Language* (strani jezik kao jezik porijekla).

4.9. Republika Austrija

Prema podacima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, broj djece u Republici Austriji iznosi oko 34.823, od čega je oko 20.000 djece školskog uzrasta. Ministarstvo ne raspolaže podacima o broju djece koja su obuhvaćena dopunskim obrazovanjem, a od Ambasade BiH u Republici Austriji do kraja 2007. godine nisu dostavljeni podaci ni o broju djece niti o dopunskom obrazovanju u ovoj državi. Međutim, iako nadležne institucije Bosne i Hercegovine nisu uključene u organiziranje dopunske nastave za djecu iz BiH, nastava na maternjem jeziku se, ipak, **organizira u okviru redovnih škola** u Republici Austriji i to zahvaljujući angažmanu i finansijskoj pomoći Ministarstva za obrazovanje, nauku i kulturu Republike Austrije. Za djecu sa područja bivše Jugoslavije određena je jedinstvena nastava na bosanskom/srpskom/hrvatskom jeziku. Uredbama Saveznog ministarstva za obrazovanje, nauku i kulturu¹⁹ utvrđen je nastavni plan za nastavu maternjeg jezika za osnovno i srednje obrazovanje. Nastavni plan se odnosi na izborni predmet, odnosno neobavezujuću „nastavu maternjeg jezika.“ Iako ima neobavezujući karakter, nastava za djecu migranata je organizirana u većini redovnih škola u Austriji (vidi Pregled škola sa nastavom na maternjem jeziku). Učenici od prvog do četvrtog razreda osnovne škole nastavu pohađaju od 2 do 5 ili 6 časova sedmično, dok se nastava za učenike iznad petog razreda osnovne škole održava od 2 do 6 časova sedmično. Cilj organiziranja nastave maternjeg jezika je jačanje identiteta i unapređenje procesa integracije kroz pozitivan odnos prema dvojezičnosti, kao i bliže povezivanje kultura i generacija koje je moguće postići proučavanjem porijekla i aktuelne životne sredine, te suočavanjem sa dvojezičnim iskustvom. Savezno ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture Republike Austrije pruža i finansijsku pomoć za izdavanje časopisa TRIO

¹⁹ 71. i 72. Uredba od 11. maja 2000. godine (Savezni zakonodavni list II br. 133/2000 i 134/2000).

kojeg čitaju i u nastavi se služe i učenici i nastavnici. Posebna zasluga za priznavanje jezika pod jedinstvenim nazivom (B/H/S bosanski/hrvatski/srpski) pripada mr. Elfie Freck iz Saveznog ministarstva obrazovanja, nauke i kulture. Osim toga, Savezno ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture učestvovalo je u finansiranju „Rječnika za djecu – bosanski/hrvatski/srpski jezik“. Autori rječnika su prof.dr. Rudolf Muhr i dr. Miroslavka Kadrić-Scheiber, a lektori su dr. Andrea Zorka Kinda – Berlakovich i Elisabeth Mannsberger.

Prema informaciji nadležnog savjetovališta za strance Republike Austrije i Kulturnog centra austrijsko-bosanskohercegovačkog udruženja u Beču, postoji interesovanje nadležnih institucija ove države za još efikasnije organiziranje dopunske nastave na maternjem jeziku. Uz to, u Republici Austriji živi veliki broj nastavnog osoblja porijeklom iz BiH koji su nostrificirali diplome i mogu biti nastavni kadar sa kojim je moguće organizirati rad dopunskih škola. Za dosadašnje uspješno odvijanje nastave na maternjem jeziku posebno su zaslužne nastavnice Dženana Özcan i Doris Kurtagić-Heindl, koje su učesovale i u izradi pomoćne sveske na B/H/S jeziku. Na ovom mjestu treba spomenuti da je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH do najvećeg broja podataka koji se odnose na dopunsko obrazovanje djece bosanskohercegovačkog porijekla u Republici Austriji, došlo zahvaljujući susretljivosti i angažmanu podpredsjednice Kulturnog centra austrijsko-bosanskohercegovačkog udruženja u Beču Azre Merdžan.

Nastava maternjeg jezika u osnovnim i osmogodišnjim školama u Austriji

U Austriji je zaposleno 320 nastavnika maternjeg jezika za djecu stranaca, a od ukupnog broja ovih nastavnika, njih 146 dolazi sa područja bivše Jugoslavije, od čega više od 50 posto iz Bosne i Hercegovine.

Broj učitelja maternjeg jezika po regijama:

Beč	80	16 iz BiH
Gornja Austrija –Linz	36	24 iz BiH
Salzburg	8	2 iz BiH
Tirol	3	2 iz BiH
Voralberg	3	2 iz BiH
Burgenland	1	
Koruška	5	3 iz BiH
Donja Austrija	12	9 iz BiH

Ukupno nastavnika: 148 58 iz BiH

U Gornjoj Austriji (Lincu), kao najbrojnijoj pokrajini u Austriji prema broju nastavnika iz BiH, u okviru Socijalističke partije ove pokrajine, postoji Udruženje nastavnika maternjeg jezika djece stranaca sa sjedištem u gradu Enss. Član i aktivista Udruženja je nastavnik B/H/S jezika iz Bosne i Hercegovine Mustafa Selimpašić

(muttersprachen.lehrer@slooe.at). Savezno ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture ima namjeru povećati broj učitelja maternjeg jezika u svim austrijskim osnovnim školama, jer se to svakim danom nameće kao osnov za bolji uspjeh i razvoj djece ovog školskog uzrasta. Interesovanje, kontakt i pomoć u ovom procesu treba da pruže i nadležne obrazovne institucije i stručnjaci iz BiH. Dobar primjer brige, pomoći i potpore za očuvanje maternjeg jezika, te pomoći nastavnicima, čiji je maternji jezik hrvatski (bez obzira na to iz kojeg područja bivše Jugoslavije dolaze) od strane države Hrvatske, je osnivanje ovakvog Udruženja nastavnika u Lincu. Koordinator i predsjedavajući ovog Udruženja Dragutin Bregenz često ističe značaj i pomoć ovim nastavnicima od strane zvaničnih institucija države iz koje djeca vode porijeklo ili dolaze.

Pregled škola sa nastavom na maternjem jeziku u Republici Austriji²⁰ (školska 2006/07 godina)

Pokrajina Burgenland/ Gradišće

Mattersburg: 3 lokacije

Pokrajina Kärnten (Koruška)

Feldkirchen: 4 lokacije

Klagenfurt: 11 lokacija

St. Veit/Glan: 1 lokacija

Villach (Land): 1 lokacija

Villach: 6 lokacija

Völkermarkt: 3 lokacije

Wolfsberg: 2 lokacije

Radentheim: 1 lokacija

Hermagor: 1 lokacija

Pokrajina Niederösterreich /Donja Austrija

Bruck/Leitha: 4 lokacije

Gänserndorf: 4 lokacije

Korneuburg : 2 lokacije

St. Pölten (Land): 3 lokacije

St. Pölten (grad): 2 lokacije

Tulln: 4 lokacije

Oberösterreich /Gornja Austrija

Braunau/Inn: 12 lokacije

Eferding: 2 lokacije

Gmunden: 6 lokacija

Grieskirchen: 3 lokacije

Kirchdorf/Krems: 7 lokacija

Linz (okolina): 20 lokacija

Linz (grad): 27 lokacija

²⁰ Podaci Saveznog ministarstva obrazovanja, nauke i kulture za školsku 2006/2007 godinu

Perg: 8 lokacija
Ried/Innkreis: 7 lokacija
Steyr (Land): 3 lokacije
Steyr (grad): 10 lokacija
Vöcklabruck: 7 lokacija
Wels (Land): 2 lokacije
Wels (grad): 10 lokacija

Pokrajina Salzburg /Salzburg

Hallein: 6 lokacija
Salzburg (grad): 16 lokacija
Salzburg (okolina): 3 lokacije
Zell/See: 11 lokacija

Steiermark /Štajerska

Bruck/Mur: 3 lokacije
Deutschlandsberg: 1 lokacija
Graz (grad): 8 lokacija
Graz (okolina): 2 lokacije
Gröbming: 2 lokacije
Knittelfeld: 2 lokacije
Leibnitz: 3 lokacije
Leoben: 1 lokacija
Liezen: 3 lokacije
Mürzzuschlag: 1 lokacija
Murau: 2 lokacije
Weiz: 3 lokacije

Pokrajina Tirol

Imst: 1 lokacija
Innsbruck (Land): 5 lokacija
Innsbruck (grad): 7 lokacija
Kufstein: 1 lokacija
Landeck: 1 lokacija
Schwaz: 2 lokacije

Pokrajina Vorarlberg /Foralberg

Bludenz: 1 lokacija
Bregenz: 4 lokacija
Feldkirch: 5 lokacija

Pokrajina Wien / Beč

Innere Stadt (1. Bezirk): 11 lokacija
Landstraße (3. Bezirk): 9 lokacija
Margareten (5. Bezirk): 7 lokacija
Mariahilf (6. Bezirk): 5 lokacija

Neubau (7. Bezirk): 1 lokacija
Josefstadt (8. Bezirk): 2 lokacija
Alsergrund (9. Bezirk): 5 lokacija
Favoriten (10. Bezirk): 12 lokacija
Meidling (12. Bezirk): 9 lokacija
Penzing (14. Bezirk): 3 lokacije
Rudolfsheim-Fünfhaus (15. Bezirk): 7 lokacija
Ottakring (16. Bezirk): 14 lokacija
Währing (18. Bezirk): 4 lokacija
Brigittenau (20. Bezirk): 7 lokacija
Floridsdorf (21. Bezirk): 4 lokacije
Liesing (23. Bezirk): 1 lokacija

Pokrajina Tirol

Imst: 1 lokacija
Innsbruck (Land): 5 lokacija
Innsbruck (grad): 7 lokacija

4.10. Republika Italija

Prema podacima dobivenim od diplomatsko-konzularnih predstavništava BiH, u Italiji živi 2.724 djece bosanskhercegovačkog porijekla.

Prema podacima Generalnog konzulata BiH u Milanu, u Italiji ne postoje bosanskohercegovačke dopunske škole.²¹

Zajednica građana Bosne i Hercegovine organizira **ljetnu dopunsku školu** u trajanju od mjesec dana. Projekat finansira Regija Lazio, a školu vode kulturni medijatori, koji nastoje našu zemlju približiti djeci kroz kulturno-didaktičke aktivnosti.

Međutim, u Italiji je organizirana nastava na **hrvatskom jeziku**. Nastavu pohađa oko 200 učenika s kojima rade tri učitelja. Nastavu na hrvatskom jeziku u inozemstvu organizira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske (nastava konzularnog tipa), prosvjetne vlasti države u kojoj hrvatski građani žive (integrirana nastava), hrvatske zajednice i katoličke misije. Budući da je nastava u inozemstvu - nastava hrvatskog jezika i kulture, namijenjena djeci hrvatskih državljana, ali i djeci kojima je hrvatski maternji jezik, pretpostavlja se da ovu nastavu pohađa i znatan broj djece porijeklom iz BiH.

4.11. Kraljevina Danska

U toku 1992. i 1993. godine u okviru bosanskih centara (a bilo ih je više od 100 u svim dijelovima Danske) organizirane su bosanske škole. Kako je broj djece prelazio nekoliko hiljada, odlučeno je da se organiziraju najprije osnovne škole u samim centrima (pogotovo onim većim sa nekoliko stotina ljudi). Učitelji i nastavnici u tim školama su bili izbjeglice,

²¹ Podaci od 09.11. 2006. godine

koji su imali odgovarajuću ili približnu kvalifikaciju za rad u nastavi. U ovim školama je radio i jedan broj danskih nastavnika koji su bili angažirani putem Danskog savjeta za izbjeglice. To su većinom bili nastavnici stranog jezika, muzike i umjetnosti.

Sve ove škole su bile registrirane kod tadašnjeg Ministarstva obrazovanja R BiH, djeca su dobijala diplome ministarstva i kompletno obrazovanje je priznato u danskom obrazovnom sistemu tako da djeca nisu gubila školsku godinu, dakle nastavljali su školovanje u okviru ovih škola.

Ukupno su, od 1992. do 1995. godine, osnovane 53 osnovne škole i 12 gimnazija (odnosno mješovitih srednjih škola).

Krajem 1995. godine, odlukom Danskog parlamenta, izbjeglicama iz bivše Jugoslavije ukinut je specijalni status prema članu 15 danskog zakona o izbjeglicama, dodijeljen im je stalni boravak u Danskoj i dat im je status kao i ostalim azilantima. Ovo je uslovilo da se u 1996. godini počnu zatvarati bosanski izbjeglički centri, a tako i bosanske škole koje su funkcionirale pri ovim centrima, a učenici su postepeno prebacivani u danske škole.

U prijelaznom periodu 1996, 97, 98. godine formirana su odjeljenja pri danskim školama. Ta odjeljenja su bila sastavni dio danskih škola, a bosankohercegovački nastavnici, koji su u njima radili, bili su zaposleni u tim školama.

Intenzivnom integracijom u dansko društvo opalo je interesovanje za pohađanje nastave u ovim odjeljenjima, tako da od 2000. godine djeca pohađaju redovne danske škole, a u okviru redovnog školovanja obezbijedeno im je i učenje maternjeg jezika, što je osnovni razlog nezainteresiranosti da se organiziraju posebna dopunska nastava za izučavanje nacionalne grupe predmeta.

4.12. Kraljevina Norveška

U Norveškoj nije organizirana dopunska nastava na maternjem jeziku, ali je učenje maternjeg jezika obezbijedeno u okviru redovnog školovanja. Roditeljima i učenicima se u okviru postojećeg školskog sistema nude različite mogućnosti. Roditelji odlučuju, zajedno sa nastavnikom, da li će djeca koristiti norveški kao prvi ili drugi jezik. U toku školovanja učenik može preći sa nastave norveškog kao drugog jezika na regularnu nastavu norveškog.

Ukoliko je to potrebno, učenicima se nudi nastava na maternjem jeziku i iz drugih predmeta. U tom slučaju, osim predmetnog nastavnika, nastavi prisustvuje i nastavnik maternjeg jezika, koji obezbjeđuje prijevod gradiva na maternji jezik. Nastava maternjeg jezika je dodatak punom broju časova redovne nastave u osnovnoj školi.

5. ZAKLJUČAK

Elaboriranim stanjem u oblasti dopunskog obrazovanja bosanskohercegovačke djece u iseljeništvu ukazano je na nekoliko glavnih problema u procesu učenja i njegovanja maternjeg jezika kod djece u iseljeništvu. Ovi problemi odnose se na:

- različite načine organiziranja dopunske nastave za djecu u iseljeništvu: nastava konzularnog tipa, integrirana nastava i nastava koju organiziraju bosankohercegovačka udruženja, klubovi i vjerske zajednice;
- nepostojanje jasne strategije države BiH i adekvatnog pristupa u smislu podsticanja učenja i afirmacije maternjeg jezika;
- nedovoljnu angažiranost nadležnih institucija BiH i diplomatskih predstavništava BiH u organiziranju dopunske nastave;
- izostanak finansijskih sredstava za plate nastavnog osoblja čime se angažman nastavnog osoblja svodi, uglavnom, na volonterski rad;
- nužnost promjene koncepta organiziranja dopunske nastave u smislu prilagođavanja novonastalim potrebama djece iseljenika i podsticanja dvojezičnosti.

Uočene poteškoće i nedostaci doveli su do znatnog opadanja broja djece obuhvaćene dopunskim obrazovanjem, što je u konačnici rezultiralo činjenicom da svega **jedan posto djece bosankohercegovačkog porijekla u inozemstvu pohađa dopunsku nastavu na maternjem jeziku**. Osim toga, izostanak nastave na maternjem jeziku dugoročno može prouzrokovati potpunu asimilaciju djece bosankohercegovačkih iseljenika u narednim generacijama. Ovi podaci ukazuju na nužnost iznalaženja adekvatnog pristupa afirmaciji maternjeg jezika kao sastavne odrednice identiteta, što je posebno važno za djecu iseljenika. U tom pogledu valja istaći da su usvojeni i međunarodni dokumenti koji podstiču razvoj interkulturnog dijaloga i jezičke kompetencije djece migranata. U tom kontekstu treba tražiti efikasno tretiranje ovog pitanja. Dakle, obuhvatnije uključivanje bosanskohercegovačke djece u proces nastave na maternjem jeziku moguće je realizirati kroz dvije osnovne pretpostavke: jasnu i konkretnu strategiju i pomoć nadležnih institucija i diplomatskih predstavništava Bosne i Hercegovine u afirmaciji maternjeg jezika i organiziranju dopunske nastave i tješnju saradnju sa nadležnim institucijama država domaćina u pogledu provedbe međunarodnih konvencija koje se odnose na pravo dvojezičnosti i interkulturni dijalog.

Na osnovu raspoloživih podataka, u ovoj je publikaciji analizirano stanje u oblasti dopunskog obrazovanja u 12 država. Prema načinu organiziranja dopunske nastave za bosankohercegovačku djecu u iseljeništvu izdavaju se tri osnovna tipa: nastava koju organiziraju prosvjetne vlasti države prijema pri čemu je učenje maternjeg jezika obezbijeđeno u okviru redovnih škola (integrirana nastava), dopunska nastava koju organiziraju bosankohercegovačka udruženja, klubovi i vjerske zajednice i nastava koju organiziraju nadležne institucije BiH posredstvom diplomatsko-konzularnih predstavništava (nastava konzularnog tipa). Integrirana nastava odvija se u Austriji, Kraljevini Danskoj, Kraljevini Norveškoj, Švedskoj te dijelom u Holandiji, Njemačkoj,

Švicarskoj i Australiji gdje se nastava organizira i u okviru bosankohercegovačkih udruženja, klubova i vjerskih zajednica.

Isključivo u okviru bosanskohercegovačkih klubova, udruženja i vjerskih zajednica dopunska nastava se organizira u Kanadi, Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji. Nastava konzularnog tipa prisutna je samo u njemačkoj pokrajini Berlin, gdje je organiziranje, ali ne i finansiranje dopunske nastave u Bosanskoj školi u Berlinu donekle pod nadzorom Ambasade BiH u SR Njemačkoj. Od 12 obrađenih država jedino se u Italiji ne izvodi ni jedan od navedenih tipova nastave.

Kada je riječ o načinu finansiranja rada bosankohercegovačkih dopunskih škola u inozemstvu, može se konstatirati da postoje dva načina finansiranja i to: samofinansiranje priložima roditelja i volonterskim radom nastavnog osoblja, što se odnosi na škole koje organiziraju bosankohercegovačka udruženja, klubovi i vjerske zajednice i finansiranje učenja maternjeg jezika u okviru redovnih škola koje obezbjeđuju nadležne prosvjetne vlasti države domaćina.

Zbog nedostatka opširnijih podataka o strategiji koju države vode u smislu provođenja obrazovne politike i forsiranja BiH u dvojezičnosti prema djeci migranata, te nepostojanja strategije nadležnih institucija BiH radi afirmacije maternjeg jezika u inozemstvu, u ovoj publikaciji, nažalost, nije bilo moguće dati konkretnije smjernice u pogledu pristupa efikasnom tretiranju navedene problematike za svaku državu pojedinačno.

xxx

Očekujemo da će prezentiranje navedenih podataka u ovoj publikaciji rezultirati njihovom dopunom i dodatnim preciziranjem, kao i potaknuti nadležne institucije države BiH da adekvatno reaguju u smislu poduzimanja potrebnih koraka ka cjelovitom sagledavanju stanja u oblasti dopuskog obrazovanja djece naših građana u dijaspori, te poduzimanju svih potrebnih konkretnih mjera u ovoj oblasti.